

การวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในมหชาติเวสสันดรชาดก
ฉบับสร้อยสังกร ตามกรอบแนวคิดธรรมบุญชีวิต
ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต)

An Analytical Study of Dhamma Principles in the Mahachat Vessantara
Jataka, Soi Sangkorn Edition Based on the Concept
of a Constitution for Living of Somdej Phra Buddha Kosachan
(P.A. Payutto)

ณัฐกร ปฏิภาณเมธี (ไชยบุตร)¹ บุญเหลือ ใจมโน² สนม ครุฑเมือง³ พระเทพวัชรอาจารย์⁴
Nathakorn Patibhanamedhee (Chaibutra), Boonlue Chaimano, Sanom
Khрутmuang, and Phra Devvajracarya

Received: April 11, 2023 Revised: April 23, 2023 Accepted: May 4, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาประวัติ
พัฒนาการของมหชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร และ 2) วิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏใน

¹ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, Doctor of
Philosophy Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat
University, E-mail: d_na2549@hotmail.com

² หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, Doctor of
Philosophy Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat
University, E-mail: boonlue@lpru.ac.th

³ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, Bachelor of Arts Program, Faculty of
Humanities, Naresuan University, E-mail: sanom.k@lpru.ac.th

⁴ หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, Bachelor of Arts
Program in Buddhist Studies, Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya
University, E-mail: malaithiab9@gmail.com

มหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร ตามกรอบแนวคิดธรรมนุญชีวิตของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลจากมหาชาติภาคพายัพ ฉบับสร้อยสังกร ส่วนแรกที่มีพระธรรมราชานุวัตร (ฟู อุตตสิวเถระ) เป็นผู้ปริวรรต พ.ศ. 2498 และจากหนังสือธรรมนุญชีวิตโดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) พ.ศ. 2541

ผลการวิจัยพบว่า 1) พัฒนาการของมหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร ผู้พัฒนาใช้เวลาศึกษาและปริวรรตจำนวนเท่าให้เป็นจำนวนใหม่ โดยพัฒนาจากตัวอักษรล้านนาเป็นตัวอักษรไทย มีพัฒนาการด้านเสียงสัมผัสให้ความไพเราะขึ้น ด้านคำศัพท์ให้เป็นภาษาไทยมาตรฐาน ด้านความหมายให้ความชัดเจนยิ่งขึ้น 2) หลักธรรมที่ปรากฏในมหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร ตามกรอบแนวคิดธรรมนุญชีวิตของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) แสดงให้เห็นตัวละครที่มีบทบาทและหลักธรรมประจำตน พบว่า **ตัวละครที่มีบทบาทมากที่สุด** คือ ผู้ให้ ภรรยา และพระราชอาตามลำดับ ส่วนหลักธรรมของตัวละครที่ปรากฏมากที่สุดคือ การให้ทาน ความเมตตา และการทำหน้าที่ ตามลำดับ ส่วนเนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับการให้ทาน สอดคล้องกับบทบาทและหลักธรรมของตัวละครที่ปรากฏตามธรรมนุญชีวิตมากที่สุด คือ คนกับสังคม คนกับชีวิต และคนกับคน ตามลำดับ แสดงให้เห็นถึงหลักธรรม ที่ปรากฏมหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร ตามกรอบแนวคิดหลักธรรมนุญชีวิต โดยเนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของคนในสังคม และเกิดผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

คำสำคัญ : หลักธรรม, มหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร, หลักธรรมนุญชีวิต

Abstract

This research was a documentary research. The research objectives were to: 1) study the history of the development of the Mahachat Vessantara Jataka (Soi Sangkorn Edition), and 2) analyze the Dharma that appears in the Mahachat Vessantara Jataka (Soi Sangkorn Edition) according to the conceptual framework of Ven. Somdet Phra Buddhakhosachan's life (P.A. Payutto). The information were obtained from the Mahachat Vessantara Jataka (Soisangkorn Edition) by Phra Thammarachanuwat (Fu Attasivathera), first published in 1955, S., and a constitution for living by Ven. Somdet Phra Phutthakhosachanya (P.A. Payutto) in 1998.

The results of the research revealed that: 1) the development of the Mahachat Vessantara Jataka (Soi Sangkorn Edition), the developer has spent time studying and overseeing the development of old expressions into new expressions, from the Lanna script to the Thai script. He developed the rhyme to be more melodious, and vocabulary up to the standard Thai language. He also developed the definition in terms of meaning to be clearer. 2) The dharma principles appearing in the Mahachat Vessantara Jataka (Soi Sangkorn Edition) according to the conceptual framework of Somdet Phra Phutthakhosachan's life (P.A. Payutto) showed characters who had roles and personal principles. The characters with the most frequent roles are the giver, wife, and king respectively. The characters' doctrines that appeared the most frequency were almsgiving, kindness, and duty, respectively. As for the content, it deals with giving alms which is most consistent with the roles and principles of the characters that appear in the life constitution, namely person and society, person and life, and person and person, respectively. It illustrates the principles that appear in the Mahachat Vessantara Jataka (Soi Sangkorn Edition). According to the conceptual framework of the statute of life principles, the content is related to the relationship of people in society and produces results according to the set objectives.

Keywords: Dharma, Mahachat Vessantara Jataka (Soi Sangkorn Edition), constitution for Living

บทนำ

มหาชาติภาคพายัพสำนวนเอก ฉบับสร้อยสังกร ท่านพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อดตสิโว) ครั้งเมื่อดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์เป็นพระธรรมราชาอนุวัตร ได้รวบรวมมหาชาติจากหลายฉบับแล้วแก้ไขปรับปรุงต่อเติมให้เหมาะสม ให้มีถ้อยคำสัมผัสคล้องจองกัน ทั้งยังแก้ไขสำนวนโวหารบางแห่ง ที่ไม่เหมาะสม แต่พยายามรักษาภาษาล้านนาโบราณไม่ให้ภาษาสมัยใหม่ปะปนเพื่อประโยชน์ แก่ผู้สนใจในภาษา เป็นฉบับที่ได้รับความนิยมมากจวบจนปัจจุบัน ท่านได้ปรับปรุงใน 3 ประเด็นสำคัญคือ 1) เรื่องเสียงของคำโดยเฉพาะเสียงสัมผัส 2) เรื่องคำศัพท์ และ

3) เรื่องความหมาย ตัวอย่างเช่น เรื่องการใช้เสียงบรรยายให้เห็นภาพไม่น่าอภิมย์ของชุกในสำนวนไม้ไผ่แจ้เรียวแดงว่า “พราหมณ์เฒ่า ฟันวุ่มเว้าหลังโก่ง ลำปูปูนหมาง เหม็นสาบสาบดังแรง เหม็นขี้ฟันและขี้เขี้ยว” ในสำนวนสร้อยรวมธรรมบรรยายว่า “พราหมณ์ปู่เฒ่าฟันวุ่มเว้าหลังขอ อันว่าขีฬาใครหัวแห่งผิวเฒ่า ฟันวุ่มเว้าบ่เป็นดี ดังรือนาง จูอยู่ได้ ในที่ใกล้เหม็นคาวหนวดก็ยาวผมหงอก ยามย่างออกหลังโก่ง” การใช้เสียงสัมผัสสรวรรคบ้าง ไม่มีสัมผัสบ้าง และคำไม่กระชับหรือไม่ค่อยสุภาพ เช่น ขี้ฟัน ขี้เขี้ยว เป็นต้น ส่วนสำนวนสร้อยสังกร ที่ปรับปรุงแล้วกล่าวไว้เพียงสั้น ๆ แต่ได้ทั้งคำ ทั้งเสียงและความหมายว่า “ชื่อว่าแยมใครหัวและยักคิ้วนี้หน้าแห่งผิวเฒ่า ฟันวุ่มเว้าบ่ดีดู โคมบ่จูสักหยาด ผางร้ายขนาดเหมือนผี” จะพบว่า มีเสียงสัมผัสทุกวรรคและใช้คำที่สุภาพขึ้น

มหาเวสสันดรชาดกเป็นวรรณกรรมเกี่ยวกับประวัติของพระเวสสันดร พุทธกรรมบทบาทและคุณธรรมของตัวละครในท้องเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระเวสสันดร ตั้งแต่ประสูติจนกระทั่งได้กลับมาครองเมือง โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 13 กัณฑ์คือ “ประกอบด้วย 1) กัณฑ์ทศพร มี 19 คาถา 2) กัณฑ์หิมพานต์ มี 139 คาถา 3) ทานกัณฑ์ มี 209 คาถา 4) กัณฑ์วนปเวศน์ มี 57 คาถา 5) กัณฑ์ชุก มี 79 คาถา 6) กัณฑ์จุลพน มี 35 คาถา 7) กัณฑ์มหาพน มี 80 คาถา 8) กัณฑ์กุมาร มี 101 คาถา 9) กัณฑ์มัทรี มี 90 คาถา 10) กัณฑ์สักกบรรพ มี 43 คาถา 11) กัณฑ์มหาหราร มี 69 คาถา 12) กัณฑ์ ฉกษัตริย์ มี 36 คาถา และ 13) นครกัณฑ์ มี 48 คาถา รวมพระคาถาได้ 1,000 พระคาถา จึงเรียกว่า คาถาพัน”

ส่วนวรรณกรรมเรื่องธรรมนุชีวิตของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เป็นงานเขียน ที่รวบรวมคำสอนที่โดดเด่นของพระพุทธเจ้า อันเป็นหลักที่สอนให้ผู้ปฏิบัติตามทำแต่ความดีละความชั่ว และการชำระจิตใจให้ขาวผ่อง เป็นการปฏิบัติตนเพื่อให้เข้าถึงความพ้นทุกข์คือเข้าถึงพระนิพพาน มีลักษณะเด่นด้านการใช้ภาษาที่มีวรรณศิลป์และวาทีศิลป์ โดยเฉพาะการนำหลักธรรมมาเปรียบเทียบกับบทบาทของบุคคลในหมวดธรรม 5 หมวด ได้แก่ 1) หมวดนำ : คนกับความเป็นคน 2) หมวดที่หนึ่ง : คนกับสังคม 3) หมวดที่สอง : คนกับชีวิต 4) หมวดที่สาม : คนกับคน และ 5) หมวดที่สี่ : คนกับมรรคา โดยได้เรียบเรียงตามบทบาทหน้าที่ของคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม

ผู้วิจัยคิดว่าเมื่อมีการวิเคราะห์หลักธรรมกับเรื่องเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร จะช่วยให้ผู้ฟังเทศน์มหาชาติเรื่องเวสสันดรชาดกได้ความรู้ ได้แนวคิดที่เป็นแก่นสารของธรรมะมากกว่าการฟังเพื่อความบันเทิงหรือตามประเพณีนิยมตาม ๆ กันมา และเป็นการศึกษาสารัตถะ

แห่งหลักธรรม อันซ่อนอยู่ในวรรณกรรมเรื่องเวสสันดรชาดก ทั้งยังชี้ให้เห็นเด่นชัดในหลักธรรมของธรรมานุญชีวิตที่ใช้กำกับหน้าที่ของตัวละครในเรื่องได้อีกด้วย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมในธรรมานุญชีวิตในวรรณกรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กับหลักธรรมจากตัวละครในเรื่องเวสสันดรชาดก อันจะทำให้ทราบลักษณะอันดีงามตามบทบาทต่าง ๆ ของตัวละครในแต่ละกัณฑ์ว่า ตรงกับหลักธรรมข้อใดบ้างในธรรมานุญชีวิต ซึ่งเป็นสาระแก่นสารของธรรมะที่ปรากฏและจักเป็นการช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนา ทั้งเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาเรื่องมหาเวสสันดรชาดกทั้งฉบับเดิมต่าง ๆ และฉบับที่มีการพัฒนา ซึ่งจะเชื่อมโยงกับวิชาการด้านอื่น ๆ อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติพัฒนาการของมหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร
2. เพื่อวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในมหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร ตามกรอบแนวคิดธรรมานุญชีวิตของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้าดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ
2. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและนักวิชาการด้านภาษาไทย ของหนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ วารสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. วิเคราะห์ ตีความ จากเอกสาร โดยใช้ทฤษฎีที่ได้คัดเลือกไว้ แล้วสรุปประเด็นจากการศึกษาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

- 1 ประวัติพัฒนาการของมหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร

จากการศึกษาประวัติพัฒนาการของมหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร สรุปได้ว่า นักปราชญ์ทางภาคเหนือผู้ชำนาญในการปริวรรตภาษาล้านนาเป็นภาษาไทยได้เรียบเรียงมหาชาติภาคพายัพไว้หลายฉบับและหลายสำนวน ประกอบด้วย สำนวนไม้กู่ สำนวนวิงวอน สำนวนวิงวอนหลวง สำนวนไผ่แจ้เรียวแดงและ สำนวนสร้อยสังกร เป็นต้น โดยเฉพาะมหาชาติภาคพายัพสำนวนเอก ฉบับสร้อยสังกร ผู้ที่ปริวรรตตรวจทานแก้ไขเป็นสำนวนสร้อยสังกรคือ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อุตตสิโว) ครั้งเมื่อดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์เป็นพระธรรมราชาโน้ตวิตร โดยท่านชี้แจงเกี่ยวกับการปริวรรตไว้ว่า “ได้รวบรวมธรรมมหาชาติจากหลายฉบับแล้วแก้ไขปรับปรุงต่อเติมให้เหมาะสม ให้มีถ้อยคำสัมผัสคล้องจองกัน ทั้งยังแก้ไขสำนวนโวหารบางแห่งที่ไม่เหมาะสม แต่พยายามรักษาภาษาล้านนาโบราณไม่ให้ภาษาสมัยใหม่ปะปนเพื่อประโยชน์แก่ผู้สนใจในภาษา” โดยพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อุตตสิโว) ได้ปรับปรุงใน 3 ประเด็นสำคัญคือ 1) เรื่องเสียงของคำโดยเฉพาะเสียงสัมผัส 2) เรื่องคำศัพท์ และ 3) เรื่องความหมาย

2 การผลวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในมหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร ตามกรอบแนวคิดธรรมนุญชีวิตของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต)

จากการศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในมหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร ตามกรอบแนวคิดธรรมนุญชีวิตของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) สรุปได้ว่า หลักธรรมที่ปรากฏ ในมหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร ตามกรอบแนวคิดธรรมนุญชีวิตของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) มี 5 หมวดคือ 1) หมวดนำ คนกับความเป็นคน 2) หมวดหนึ่งคนกับสังคม 3) หมวดสอง คนกับชีวิต 4) หมวดสาม คนกับคน และ 5) หมวดสี่ คนกับมรรคา สรุปได้ตามตารางดังนี้

ตารางที่ 1 หมวดนำ คนกับความเป็นคน

ธรรมนุญชีวิต หมวดนำ คนกับความเป็นคน	กัณฑ์ ที่ปรากฏ	ตัวละคร ที่ปรากฏ	บทบาท ของตัวละคร	หลักธรรม ที่ปรากฏ
1. คนผู้เป็นสัตว์ประเสริฐ 2. คนสมบูรณ์แบบ	มหาพนกัณฑ์ วนเวศน์กัณฑ์ มหาราชกัณฑ์	อัจจุตฤณี สีกษัตริย์ ชูชก	ผู้บำเพ็ญเพียร ประชาชน ผู้รับทาน	ศีล ความ สันโดษ มัตตัญญูตา

จากตารางที่ 1 แสดงถึงตัวละครในมหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร ที่มี
หลักธรรม ตามกรอบแนวคิดธรรมนุญชีวิตของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)
กล่าวคือ ในมหาพนกัณฑ์ตัวละครคืออัครฤๅษีมีบทบาทหน้าที่ผู้บำเพ็ญเพียร มีหลักธรรมใน
ด้านศีลตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อชีวิตคนเป็นสัตว์ประเสริฐ ในวนปเวศนัณฑ์ตัวละคร
คือสีกษัตริย์มีบทบาทหน้าที่ประชาชน มีหลักธรรมที่ประพจน์ในเรื่องความสันโดษได้ตรงกับ
กรอบแนวคิดธรรมนุญชีวิตในข้อคนสมบูรณ์แบบ และในมหาราชกัณฑ์ตัวละครคือชูชกมี
บทบาทหน้าที่ ผู้รับทานมีหลักธรรมที่ประพจน์ ในเรื่องมัตตัญญูตา ตรงกับกรอบแนวคิด
ธรรมนุญชีวิตในข้อคนสมบูรณ์แบบ

ตารางที่ 2 หมวดหนึ่ง คนกับสังคม

ธรรมเนียมชีวิต หมวดหนึ่ง คนกับสังคม	กัณฑ์ ที่ปรากฏ	ตัวละคร ที่ปรากฏ	บทบาท ของตัว ละคร	หลักธรรม ที่ปรากฏ
1. คนมีศีลธรรม	จุลพนกัณฑ์	ชูชก	ประชาชน	มุสาวาท
	มหาพนกัณฑ์	ชูชก	ประชาชน	มุสาวาท
2. คนมีคุณแก่ส่วนรวม	มหาพนกัณฑ์	อัจจุตฤษี	ผู้มีศีล	ศีล
	มัทรีกัณฑ์	มัทรี	ภริยา	ภรรยาที่ดี
	ทศพรกัณฑ์	พระอินทร์	ผู้ให้	ทาน
	หิมพานต์กัณฑ์	นางผุสดี	ผู้ให้	ทาน
	หิมพานต์กัณฑ์	พระเวสสันดร	ผู้ให้	ทาน
	หิมพานต์กัณฑ์	ปัจฉยนาค	ผู้ให้	สังคหวัตถุ
	วนปเวศน์กัณฑ์	เจ้าเจตราชูฎ	มิตร	เพื่อนที่ดี
	มหาพนกัณฑ์	อัจจุตฤษี	ผู้ให้	สังคหวัตถุ
	มัทรีกัณฑ์	มัทรี	ผู้ให้	สังคหวัตถุ
	สักบรรพกัณฑ์	พระอินทร์	ผู้ให้	สังคหวัตถุ
	สักบรรพกัณฑ์	มัทรี	ผู้ช่วย	พรหมวิหาร
	มหाराชกัณฑ์	เทวดาจำแลง	ผู้ช่วย	พรหมวิหาร
	มหाराชกัณฑ์	นางฟ้าจำแลง	ผู้ช่วย	พรหมวิหาร
	ฉกษัตริย์กัณฑ์	ผู้ส่งข่าวสาร	ผู้รับใช้	พรหมวิหาร
3. เป็นส่วนร่วมที่ดีของชุมชน	หิมพานต์กัณฑ์	นางผุสดี	มารดา	การช่วย
	วนปเวศน์กัณฑ์	สีกษัตริย์	ประชาชน	สันโดษ
		ชูชก	สามี	สามีที่ดี
	ชูชกกัณฑ์	อัจจุตฤษี	ผู้ให้	ผู้ให้
	ชูชกกัณฑ์	มัทรี	ผู้สันโดษ	สันโดษ
	มัทรีกัณฑ์			

ธรรมเนียมชีวิต หมวดหนึ่ง คนกับสังคม	กัณฑ์ ที่ปรากฏ	ตัวละคร ที่ปรากฏ	บทบาท ของตัว ละคร	หลักธรรม ที่ปรากฏ
4. คนมีส่วนร่วมในการ ปกครอง 5. คนผู้นำรัฐ	หิมพานต์กัณฑ์ ชูชกกัณฑ์	พระเจ้าสุยชัย ชูชก	ผู้นำรัฐ สามี	อธิปไตย ธรรมไม่ เสื่อม
	ชูชกกัณฑ์ นครกัณฑ์	พราณเจตบุตร สหชาติโยธา	ผู้รักษา ผู้อยู่ใต้ บังคับ	ทาน อุปหานีย ธรรม
	หิมพานต์กัณฑ์	พระราชาณี	ผู้นำรัฐ	ราชธรรม
	หิมพานต์กัณฑ์	พระเวสสันดร	ผู้นำรัฐ	ราชธรรม
	หิมพานต์กัณฑ์	พระเจ้าสุยชัย	ผู้นำรัฐ	ราชธรรม
	หิมพานต์กัณฑ์	พระเจ้าสุยชัย	ผู้นำรัฐ	อคติ
	กุมารกัณฑ์	พระเวสสันดร	ผู้ให้	ทาน
	กุมารกัณฑ์	พระเวสสันดร	ผู้นำรัฐ	ราชธรรม
	กุมารกัณฑ์	กัณหา/ชาลี	บุตร	กตัญญู
	มหาราชกัณฑ์	พระเจ้าสุยชัย	ผู้ให้อภัย	อภัยโทษ
	มหาราชกัณฑ์	พระเจ้าสุยชัย	ผู้ปกครอง	สังคหวัด
	มหาราชกัณฑ์	เจ้ากรุงกลิงคะ	ผู้นำรัฐ	ราชธรรม
	นครกัณฑ์	พระเวสสันดร	ผู้นำรัฐ	ราชธรรม

จากตารางที่ 2 แสดงถึงตัวละครในมหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร ที่มีหลักธรรม ตามกรอบแนวคิดธรรมเนียมชีวิตของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวคือ ในจุลพนกัณฑ์และมหัพพนกัณฑ์ ตัวละครคือชูชก มีบทบาทหน้าที่ประชาชน มีหลักธรรมในด้านมุสาวาท ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมเนียมในข้อคนมีศีลธรรมในมหาพนกัณฑ์ ตัวละครคืออัญญาณี มีบทบาทหน้าที่ผู้มีศีล มีหลักธรรมในด้านศีล ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมเนียมในข้อคนมีศีลธรรมในมัทริกัณฑ์ ตัวละคร คือ มัทรี มีบทบาทหน้าที่ภริยา มีหลักธรรมในด้านภรรยาที่ดี ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมเนียมในข้อคน มีศีลธรรม

ในทศพรกัณฑ์ ตัวละครคือพระอินทร์ ในหิมพานต์กัณฑ์ ตัวละครคือนางผุสสดี และพระเวสสันดร บทบาทหน้าที่ผู้ให้ มีหลักธรรมในด้านทาน ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อ คนมีคุณแก่ส่วนรวม ในหิมพานต์กัณฑ์ตัวละครคือปัจฉิมนาค มหาพนกัณฑ์ตัวละครคืออัจจุตฤณี มัทรีกัณฑ์ตัวละครคือ มัทรี และสักรพกัณฑ์ตัวละครคือพระอินทร์ ทั้งหมดมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ให้โดยมีหลักธรรมในเรื่องสังคหัตถ์ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อคนมีคุณแก่ส่วนรวม ในวนปเวศกัณฑ์ มีตัวละครคือเจ้าเจตราชูกรมมีบทบาทหน้าที่คือ มิตร มีหลักธรรมที่ปรากฏในด้านเพื่อนที่ดีตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อคนมีคุณแก่ส่วนรวม ในสักรพกัณฑ์ มีตัวละคร คือ มัทรี มหาราชกัณฑ์มีตัวละครคือเทวดาจำแลงมหาราชกัณฑ์มีตัวละครคือนางฟ้าจำแลงใน 3 ข้อนี้ตัวละครมีบทบาทหน้าที่คือผู้ช่วยฉกษัตริย์กัณฑ์มีตัวละครคือผู้ส่งข่าวสารมีบทบาทหน้าที่คือผู้รับใช้ ทั้งหมดมีหลักธรรมในด้านพรหมวิหารตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อคนมีคุณแก่ส่วนรวม

ในหิมพานต์กัณฑ์ ตัวละครคือนางผุสสดี มีบทบาทหน้าที่มารดา มีหลักธรรมที่ปรากฏในเรื่องการช่วย ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อ เป็นคนมีส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน ในวนปเวศกัณฑ์ ตัวละครคือสักรพกัณฑ์ มีบทบาทหน้าที่ประชาชน มีหลักธรรมที่ปรากฏในเรื่องสันโดษ ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อ เป็นคนมีส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน ในชูชกกัณฑ์ ตัวละครคือชูชก มีบทบาทหน้าที่สามี มีหลักธรรมที่ปรากฏในเรื่องสามีที่ดี ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อ เป็นคนมีส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน ในชูชกกัณฑ์ ตัวละครคืออัจจุตฤณี มีบทบาทหน้าที่ผู้ให้ มีหลักธรรมที่ปรากฏในเรื่องผู้ให้ ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อ เป็นคนมีส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน ในมัทรีกัณฑ์ ตัวละครคือมัทรี มีบทบาทหน้าที่ผู้สันโดษ มีหลักธรรมที่ปรากฏในเรื่องสันโดษ ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อ เป็นคนมีส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน

ในหิมพานต์กัณฑ์ ตัวละครคือพระเจ้าสุยชัย มีบทบาทหน้าที่ผู้นำรัฐ มีหลักธรรมที่ปรากฏในด้านอธิปไตย ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อคนมีส่วนร่วมในการปกครอง ในชูชกกัณฑ์ ตัวละครคือชูชก มีบทบาทหน้าที่สามี มีหลักธรรมที่ปรากฏในด้านธรรมไม่เสื่อม ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อคนมีส่วนร่วมในการปกครอง ในชูชกกัณฑ์ ตัวละครคือพราณเจตบุตร มีบทบาทหน้าที่ผู้รักษา มีหลักธรรมที่ปรากฏในด้านทาน ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อคนมีส่วนร่วมในการปกครอง ในนครกัณฑ์ ตัวละครคือสหชาติโยธา มีบทบาทหน้าที่ มีหลักธรรมที่ปรากฏ ในด้านอธิปไตยธรรมอยู่ใต้บังคับตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อคนมีส่วนร่วมในการปกครอง

ในหิมาพานต์กัณท์ ตัวละครคือ พระราชินี พระเวสสันดร และ พระเจ้าสัณชัย ในกุมารกัณท์และนครกัณท์ ตัวละครคือ พระเวสสันดรในหาราชกัณท์ ตัวละครคือเจ้ากรุงกลิงคะมีบทบาทหน้าที่ ผู้นำรัฐมีหลักธรรมที่ปรากฏในด้านราชธรรมตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อคนผู้นำรัฐ

ในหิมาพานต์กัณท์ตัวละครคือพระเจ้าสัณชัยมีบทบาทหน้าที่ผู้นำรัฐมีหลักธรรมที่ปรากฏในด้านอคติตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อคนผู้นำรัฐ ในกุมารกัณท์ ตัวละครคือพระเวสสันดร มีบทบาทหน้าที่ผู้ให้ มีหลักธรรมที่ปรากฏในด้านทาน ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อคนผู้นำรัฐในกุมารกัณท์ ตัวละครคือกัณหา/ชาลี มีบทบาทหน้าที่บุตร มีหลักธรรมที่ปรากฏในด้านกตัญญู ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อคนผู้นำรัฐ ในหาราชกัณท์ ตัวละครคือพระเจ้าสัณชัย มีบทบาทหน้าที่ผู้ให้อภัย มีหลักธรรมที่ปรากฏในด้านอภัย ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อคนผู้นำรัฐ ในหาราชกัณท์ ตัวละครคือพระเจ้าสัณชัย มีบทบาทหน้าที่ผู้ปกครอง มีหลักธรรมที่ปรากฏในด้านสังคหวัตถุ ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อคนผู้นำรัฐ

ตารางที่ 3 หมวดสองคนกับชีวิต

ธรรมนุญชีวิต หมวดสองคนกับชีวิต	กัณท์ ที่ปรากฏ	ตัวละคร ที่ปรากฏ	บทบาท ของตัว ละคร	หลักธรรม ที่ปรากฏ
1. คนมีชีวิตอยู่อย่าง มั่นใจ	ทศพรกัณท์	นางผุสสดี	ผู้รับทาน	อิชฐานธรรม
	หิมาพานต์กัณท์	นางผุสสดี	ผู้ให้	จาคะ
	หิมาพานต์กัณท์	นางผุสสดี	ผู้ให้	สังคหผละ
	หิมาพานต์กัณท์	ปัจฉยนาค	ผู้ให้	สังคหผละ
	ทานกัณท์	พระ	ผู้ให้	จาคะ
	ชูชกัณท์	เวสสันดร	สามี	ไม่ประมาท
	กุมารกัณท์	ชูชก	ผู้ให้	อริชฐาน
	มัทรีกัณท์	พระ	ผู้ให้	สังคหผละ
	หิมาพานต์กัณท์	เวสสันดร	พระกุมาร	อิทธิบาท 4
	*	เทวดาจำแลง	*	*

ธรรมเนียมชีวิต หมวดสองคนกับชีวิต	กัณฑ์ ที่ปรากฏ	ตัวละคร ที่ปรากฏ	บทบาท ของตัว ละคร	หลักธรรม ที่ปรากฏ
2. คนประสบ ความสำเร็จ	หิมพานต์กัณฑ์ ทานกัณฑ์	พระ เวสสันดร	ผู้ให้	ฆราวาสธรรม
3. คนรู้จักหาเลี้ยงชีพ	วนปเวศกัณฑ์	*	ผู้ให้	จาละ
4. คนครองเรือนที่เลิศ ล้ำ	จุลพนกัณฑ์ ฉกษัตริย์กัณฑ์ กุมารกัณฑ์ ฉกษัตริย์กัณฑ์	นางผุสดี พระ เวสสันดร เทพบุตร พรานเจต บุตร ผู้ส่งข่าวสาร	ผู้ทำหน้าที่ ผู้ทำหน้าที่ ผู้ให้ ผู้มีสติ ผู้มีกิเลส	ธรรมที่เจริญ ธรรมที่เจริญ วิธานา ปัญญา การพิจารณา
5. คนไม่หลงโลก		พระ เวสสันดร กษัตริย์ทั้ง 6		

จากตารางที่ 3 แสดงถึงตัวละครในมหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร ที่มีหลักธรรม ที่ปรากฏ ตามกรอบแนวคิดธรรมเนียมชีวิตของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวคือ ในทศพรกัณฑ์ ตัวละครคือ มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้รับทาน มีหลักธรรมในด้านอิฐฐานธรรมตรงกับกรอบแนวคิดธรรมเนียมชีวิต ข้อคนมีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ ในหิมพานต์กัณฑ์ ตัวละครคือนางผุสดี มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ให้ มีหลักธรรมด้านจาละ ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมเนียมชีวิต ข้อคนมีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ ในหิมพานต์กัณฑ์ ตัวละครคือนางผุสดี มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ให้ มีหลักธรรม ด้านสังคหะ ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมเนียมชีวิต ข้อคนมีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ ในทานกัณฑ์ ตัวละครคือปัจเจกชน มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ให้ มีหลักธรรม ด้านจาละ ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมเนียมชีวิต ข้อคนมีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ ในชูชกกัณฑ์ ตัวละครคือชูชก มีบทบาทหน้าที่เป็นสามี มีหลักธรรม ด้านไม่ประมาท ตรงกับ

กรอบแนวคิดธรรมนุญ ข้อคนมีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ ในกุมารกัณฑ์ ตัวละคร คือพระเวสสันดร มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ให้ มีหลักธรรมด้านอิทธิฐาน ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญ ข้อคนมีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ ในมัทรีกัณฑ์ ตัวละครคือเทวดาจำแลง มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ให้ มีหลักธรรม ด้านสังคหะ ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญ ข้อคนมีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ

ในหิมพานต์กัณฑ์ ตัวละครคือพระเวสสันดร มีบทบาทหน้าที่เป็นพระกุมาร มีหลักธรรมในด้านอิทธิบาท 4 ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อ คนประสบความสำเร็จ

ในหิมพานต์กัณฑ์ตัวละครคือนางผุสดี มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ให้ มีหลักธรรมในด้านฆราวาสธรรม ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญข้อ คนรู้จักหาเลี้ยงชีพ ในทานกัณฑ์ ตัวละครคือพระเวสสันดรมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ให้ มีหลักธรรมในด้านจาคะ ได้ตรงกรอบแนวคิดธรรมนุญข้อ คนรู้จักหาเลี้ยงชีพในวนปเวศกัณฑ์ ตัวละครคือเทพบุตร มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ทำหน้าที่ มีหลักธรรมในด้านธรรมที่เจริญได้ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญข้อ คนรู้จักหาเลี้ยงชีพ ในจุลพนกัณฑ์ ตัวละครคือพรานเจตบุตรมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ทำหน้าที่ มีหลักธรรมในด้านธรรมที่เจริญ ได้ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อ คนรู้จักหาเลี้ยงชีพ ในฉกษัตริย์กัณฑ์ ตัวละครคือผู้ส่งข่าวสาร มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ทำหน้าที่มีหลักธรรมในด้านวิธานฯ ได้ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อ ในกุมารกัณฑ์ ตัวละครคือพระเวสสันดร มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้มีสติ มีหลักธรรมในด้านปัญญา ได้ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อ คนรู้จักหาเลี้ยงชีพ

ในฉกษัตริย์กัณฑ์ ตัวละครคือกษัตริย์ทั้ง 6 มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้มีกิเลส มีหลักธรรมในการพิจารณาตรงกับกรอบแนวคิดธรรมนุญในข้อคนไม่หลงโลก ส่วนธรรมนุญชีวิต หมวดสอง : คนกับชีวิตในหัวข้อคนรู้จักหาเลี้ยงชีพ ไม่มีตัวละครที่มีบทบาทหน้าที่และหลักธรรมที่เข้ากับกรอบแนวคิดธรรมนุญข้อนี้

ตารางที่ 4 หมวดสามคนกับคน

ธรรมนุญชีวิต หมวดสามคนกับคน	กัณฑ์ ที่ปรากฏ	ตัวละคร ที่ปรากฏ	บทบาท ของตัวละคร	หลักธรรม ที่ปรากฏ
1. คนร่วมชีวิต	ทานกัณฑ์	พระนางมัทรี	ภรรยา	คู่ครองที่ดี
	ชูชกกัณฑ์	ชูชก	สามี	คู่ครองที่ดี
	ชูชกกัณฑ์	นางอมิตตา	ภรรยา	คู่ครองที่ดี
	มัทรีกัณฑ์	พระนางมัทรี	ภรรยา	คู่ครองที่ดี

ธรรมเนียมชีวิต หมวดสามคนกับคน	กัณฑ์ ที่ปรากฏ	ตัวละคร ที่ปรากฏ	บทบาท ของตัวละคร	หลักธรรม ที่ปรากฏ
2. คนรับผิดชอบตระกูล 3. คนสืบตระกูล 4. คนที่จะคบหา 5. คนงาน - นายงาน	มัทรีกัณฑ์ สักบรรพกัณฑ์ * ชูชกัณฑ์ กุมารกัณฑ์ วนปเวศน์ กัณฑ์ วนปเวศน์ กัณฑ์	พระนางมัทรี พระนางมัทรี * นางอมิตตา กัณหา ซาลี เจ้าเจตราชฎ พระ วิษณุกรรม เทพบุตร	ภรรยา ภรรยา * ธิดา ทนายทนายที่ดี สหายที่ดี ผู้ทำหน้าที่	ฆราวาส ธรรม คู่ครองที่ดี * ทิศ 6 ทิศ 6 กัลยาณมิตร ธรรมที่ควร ปฏิบัติต่อ นาย

จากตารางที่ 4 แสดงถึง ตัวละครในมหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร ที่มีหลักธรรม ที่ปรากฏตามกรอบแนวคิดธรรมเนียมชีวิตของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวคือ ในทานกัณฑ์, มัทรีกัณฑ์ และสักบรรพกัณฑ์ ตัวละครคือพระนางมัทรี ในชูชกัณฑ์ตัวละคร คือนางอมิตตา ตัวละครทั้งหมดนี้มีบทบาทหน้าที่ภรรยามีหลักธรรมในด้านคู่ครองที่ดีตรงกับกรอบแนวคิดธรรมเนียมชีวิตในข้อคนร่วมชีวิต ในมัทรีกัณฑ์ตัวละครคือพระนางมัทรี มีบทบาทหน้าที่เป็นภรรยา มีหลักธรรมในด้านฆราวาสธรรมตรงกับกรอบแนวคิดธรรมเนียมชีวิตในข้อคนร่วมชีวิต

ในชูชกัณฑ์ ตัวละครคือนางอมิตตา มีบทบาทหน้าที่เป็นธิดาของพ่อแม่ ในกุมารกัณฑ์ตัวละคร คือกัณหา ซาลี มีบทบาทหน้าที่เป็นบุตรธิดาของพ่อแม่มีหลักธรรมในด้านทิศ 6 ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมเนียมชีวิตในข้อคนสืบตระกูล

ในวนปเวศน์กัณฑ์ ตัวละครคือเจ้าเจตราชฎ มีบทบาทหน้าที่สหายที่ดีมีหลักธรรมในด้านกัลยาณมิตรตรงกับกรอบแนวคิดธรรมเนียมชีวิตในข้อคนที่จะคบหา

ในวนปเวศน์กัณฑ์ ตัวละครคือพระวิษณุกรรมเทพบุตร มีบทบาทหน้าที่ผู้ทำหน้าที่มีหลักธรรมในด้านธรรมที่ควรปฏิบัติตนต่อกัน ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมเนียมชีวิตในข้อคนงาน - นาย

งานส่วนธรรมณูชีวิต หมวดสาม : คนกับคน ไม่มีตัวละครที่มีบทบาทหน้าที่และหลักธรรมที่เข้ากับกรอบแนวคิดธรรมณูชีวิต

ตารางที่ 5 หมวดสี่คนกับมรรคา

ธรรมณูชีวิต หมวดสี่คนกับมรรคา	กัณฑ์ ที่ปรากฏ	ตัวละคร ที่ปรากฏ	บทบาท ตัวละคร	หลักธรรม ที่ปรากฏ
1. คนผู้สั่งสอน	*	*	*	*
2. คนผู้เล่าเรียนศึกษา	หิมพานต์กัณฑ์	พระเวสสันดร	ผู้เรียน	หลักพัฒนา
3. คนใกล้ชิดพระ ศาสนา	* ฉกษัตริย์กัณฑ์	* กษัตริย์ 6 องค์	* ผู้ยังมี	ความรู้ *
4. คนสืบศาสนา	*	*	กิเลส	ธรรมควรพิจารณา
5. คนถึงธรรม			*	*

จากตารางที่ 5 แสดงถึง ตัวละครในมหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร ที่มีหลักธรรมที่ปรากฏตามกรอบแนวคิดธรรมณูชีวิตของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวคือ ในหิมพานต์กัณฑ์ ตัวละครคือพระเวสสันดร มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้เรียน มีหลักธรรมในด้านหลักพัฒนาความรู้ได้ตรงกับกรอบแนวคิดธรรมณูชีวิตในข้อคนผู้เล่าเรียนศึกษา

ในฉกษัตริย์กัณฑ์ ตัวละครคือกษัตริย์ 6 องค์ มีบทบาทหน้าที่ผู้ยังมีกิเลสมีหลักธรรมในด้านธรรมควรพิจารณาตรงกับกรอบแนวคิดธรรมณูชีวิตในข้อคนสืบศาสนา ส่วนธรรมณูชีวิตหมวดสี่ : คนกับมรรคาในหัวข้อคนผู้สั่งสอน และคนใกล้ชิดศาสนา ไม่มีตัวละครที่มีบทบาทหน้าที่และหลักธรรมที่เข้ากับกรอบแนวคิดธรรมณูชีวิต

อภิปรายผล

จากข้อค้นพบผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ประวัติพัฒนาการของมหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร

พัฒนาการของมหาชาติเวสสันดรชาดกมีที่มาและจารึกไว้เป็นเวลานาน มีปรากฏหลักฐาน ในพระไตรปิฎก และหลักฐานจากวรรณกรรมที่แต่งขึ้น หรือเป็นประเพณีปฏิบัติสืบทอดมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันของคนในพื้นที่นั้น ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เหตุผลที่

มหาชาติเวสสันดรชาดก ยังคงสืบทอดมาถึงปัจจุบันคือ ด้านหลักธรรมที่ควรปฏิบัติซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า และด้านหลักความเชื่อเพราะเชื่อว่า ถ้าใครได้ฟังจบทั้ง 13 กัณฑ์ ในวันเดียวจะได้รับผลานิสงส์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธวัช เชมธโช, พระมหา (2537) ท่านได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการเทศน์มหาชาติที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย ผู้ฟังจะได้รับผลานิสงส์ 5 ประการ หลังจากการฟัง 1) จะได้เกิดในยุคศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งจะเสด็จมาอุบัติและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต 2) จะได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เสวยทิพย์สมบัติโอฬาร 3) จะไม่ไปเกิดในอบายทุกคติวิบาก 4) จะเป็นผู้มีลาภยศไมตรีและความสุข และ 5) ด้วยอานิสงส์ แห่งการฟังเทศน์มหาชาตินี้จะส่งผลให้ได้บรรลุมรรคผลนิพพาน เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา นอกจากเรื่องอานิสงส์ดังกล่าวแล้ว เวสสันดรชาดกยังมีอิทธิพลต่อสังคมไทยด้านต่าง ๆ เช่น ศิลธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วรรณกรรม จิตรกรรม การศึกษา ตลอดจนการเมืองการปกครองของไทย อีกด้วย

ในมหาชาติภาคพายัพสำนวนเอก ฉบับสร้อยสังกร พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อุตตสิโว) ได้ปริวรรตตรวจทานแก้ไขเป็นสำนวนสร้อยสังกร ได้รวบรวมธรรมมหาชาติจากหลายฉบับแล้วแก้ไขปรับปรุงต่อเติมให้เหมาะสม ให้มีถ้อยคำสัมผัสคล้องจองกัน ทั้งยังแก้ไขสำนวนโวหารบางแห่งที่ไม่เหมาะสม แต่พยายามรักษาภาษาล้านนาโบราณไม่ให้ภาษาสมัยใหม่ปะปนเพื่อประโยชน์แก่ผู้สนใจ ในภาษา สอดคล้องกับวิทยานิพนธ์ของไกรสร กิตติเวทย์, พระ (2564) ได้กล่าวไว้ในงานวิทยานิพนธ์ เรื่อง ศึกษาพัฒนาการและคุณค่าของการเทศน์มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรีในล้านนา โดยสรุปที่มาคือมหาเวสสันดรชาดกล้านนาแบ่งออกเป็น 2 สำนวนคือ สำนวนร้อยแก้วและสำนวนร้อยกรอง ทำนองการเทศน์มี 2 ทำนอง คือ ทำนองดั้งเดิมแบ่งเป็นทำนองธรรมวัตร และทำนองมหาชาติ และ ทำนองประยุกต์ แบ่งเป็นทำนองแบบผสมผสานและทำนองขับขาน อื้อกะโลง ด้านพัฒนาการรูปแบบการเทศน์แบ่งออกเป็นสองระยะคือ ในอดีตพระนักเทศน์ให้ความสำคัญกับหลักคุณธรรม จริยธรรม ส่วนในปัจจุบันเน้นเฉพาะสาระธรรมและความเพลิดเพลิน

2. หลักธรรมที่ปรากฏในมหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร ตามกรอบ

แนวคิดธรรมนุญชีวิตของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

หลักธรรมนุญชีวิตมีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ผู้เป็นนักปราชญ์คนสำคัญในพระพุทธศาสนา มีผลงานทางพระพุทธศาสนา ได้รับการยกย่องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้ประพันธ์ขึ้นไว้

เพื่อให้พุทธศาสนิกชนน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติตาม อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชีวิตมนุษย์ทั้งตนเองและผู้อื่น กล่าวได้ว่า ธรรมนุญชีวิต เป็นผลงานที่โดดเด่นในด้านการสอนให้ทุกคนสามารถเข้าถึง เข้าใจเกี่ยวกับธรรมะของพระพุทธเจ้า ผ่านกระบวนการถ่ายทอดเป็นวรรณกรรมโดยท่านเจ้าคุณสมเด็จ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี เป็นการเลือกเฟ้นหลักธรรมที่เป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนให้เกิดสติ เกิดปัญญารอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ และวิธีแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้

หลักธรรมในธรรมนุญชีวิตมีปรากฏในเรื่องมหาเวสสันดรชาดกฉบับสร้อยสังกร จะปรากฏอยู่ในตัวละครทุกตัว ซึ่งเป็นผู้แสดงออกให้เห็นในเหตุการณ์การต่าง ๆ ในท้องเรื่อง กล่าวคือ คัมภีร์เทศน์มหาชาติเรื่องเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร ผู้เรียบเรียงคัมภีร์เทศน์ได้เรียบเรียงแสดงให้เห็นตัวละครที่มีบทบาท และหลักธรรมประจำตนเอง ตัวละครทุกตัวจะทำบทบาทใด ๆ จะต้องมีหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งกำกับเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภิรมย์ คุ่มเพชร, พระมหา (2536) ได้กล่าวไว้ในงานวิทยานิพนธ์เรื่อง ศึกษาหาเวสสันดรชาดก ฉบับวัดแสนสุขาราม หลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยสรุปว่า พระเวสสันดรที่มีบทบาทสำคัญเป็นตัวเอกของเรื่อง โครงเรื่องและการดำเนินเรื่องกล่าวถึงพระเวสสันดรเป็นส่วนใหญ่ การบำเพ็ญบารมี เพื่อมุ่งเอาพระโพธิญาณเป็นประเด็นสำคัญของเรื่อง ซึ่งวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในบทบาทของพระเวสสันดร คือทศพิธราชธรรม และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญทัน อานนโท, พระมหา (2540) ได้กล่าวไว้ในงานวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องเวสสันดรชาดกศึกษาเฉพาะทานบารมี โดยสรุปว่า การที่พุทธศาสนิกชนได้ฟังเทศน์เรื่องมหาชาติเวสสันดรชาดกเป็นประจำทุกปีทำให้หลักคำสอนที่แฝงอยู่ในเรื่องซึมซาบอยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทย เรื่องนี้เห็นได้จากนิสัยของคนไทย คือเป็นคนมักเสียสละ ให้อภัยง่าย ไม่ผูกโกรธ เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพผู้อาวุโส ฯลฯ พฤติกรรมของไทยดังกล่าวนี้ เป็นผลจากทานจริยาของพระเวสสันดร

ในเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกรพบตัวละครที่มีบทบาทที่ปรากฏมากที่สุดในเรื่อง คือ ผู้ให้ภรรยา และพระราชา ตามลำดับ แสดงให้เห็นถึงบทบาทของตัวละครหลักที่เป็นตัวเอกในเรื่อง เพื่อให้เรื่องราวดำเนินไปตามเรื่องราว ตามเหตุการณ์ตั้งแต่ต้นจนจบ ได้กล่าวถึงบทบาทผู้ให้มากที่สุดในทุกกัณฑ์พบหลักธรรมของตัวละครที่ปรากฏมากที่สุดในทุกกัณฑ์ คือการให้ทาน ความเมตตา และการทำตามหน้าที่ตามลำดับ แสดงให้เห็นถึงหลักธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร ส่วนมากเนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับการให้ทาน คือ การให้ การ

เสียสละของตนแก่ผู้อื่นด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน ข้อนี้น่าสอดคล้องกับบทบาทของตัวละคร และพบหลักฐานของตัวละครที่ปรากฏตามแนวคิดของธรรมนุญชีวิตมากที่สุดในทุกกัณฑ์ คือ คนกับสังคม, คนกับชีวิตและคนกับคนตามลำดับ แสดงให้เห็นถึงหลักฐานที่ปรากฏในวรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกรตามแนวคิดหลักธรรมนุญชีวิตส่วนมาก เนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของคนในสังคมได้ มีการกระทำต่อเพื่อนร่วมสังคม และให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้นั่นเอง

จุดเด่นของการศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ ศึกษาหลักฐานที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร ตามกรอบแนวคิดธรรมนุญชีวิตของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) 1) ทำให้ทราบถึงตัวละคร บทบาท หน้าที่ และหลักฐานที่ตัวละครต่าง ๆ มีการปฏิบัติตามหลักธรรมนั้น ๆ ต่อกันของตัวละครในวรรณกรรม 2) ทำให้ทราบถึงความรู้ในเรื่องหลักธรรมนุญชีวิต ในการดำเนินชีวิตของชาวพุทธเพื่อเป็นมาตรฐานที่ดีของชีวิต ดำเนินชีวิตอยู่บนความไม่ประมาทมีคุณธรรมประจำใจ 3) ความรู้ในด้านการนำไปปฏิบัติตามหลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร และหลักฐานในหลักธรรมนุญชีวิต

จุดด้อยของการศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ ด้านภาษาที่ใช้ในวรรณกรรมเรื่องนี้เป็นภาษาถิ่น หมายถึงเป็นภาษาที่ใช้พูดกันในห้องถิ่นทางภาคเหนือเพื่อการสื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างผู้คนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นเท่านั้น ถ้าผู้ศึกษาหรือผู้สนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่องนี้ไม่รู้ภาษาถิ่น อาจมีปัญหาในการศึกษา หรืออาจจะไม่เข้าใจความหมายของภาษาที่แท้จริงได้

องค์ความรู้ใหม่

(1) รู้เรื่องประวัติพัฒนาการของ มหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร มาใช้ในการเผยแผ่เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

(2) หลักธรรมที่ปรากฏในมหาชาติเวสสันดรชาดก ฉบับสร้อยสังกร ตามกรอบแนวคิดธรรมนุญชีวิตของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) มาปรับประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

ข้อเสนอแนะ

(1) ควรทำการวิจัยเรื่อง ประวัติพัฒนาการของมหาชาติเวสสันดรชาดกฉบับอื่น ๆ

(2) ควรทำการวิจัยเรื่อง วรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ตามกรอบแนวคิดธรรมเนียมชีวิตของ
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532.

_____. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

กรมการศาสนา. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2525.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552.

พระราชานุวัตร, (ปรีวรต). มหาชาติภาคพายัพฉบับสร้อยสังกร สำนวนเอก. พระนคร: ส.ธรรมภักดี, 2498.

มณี พยอมยงค์. ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย. เชียงใหม่ : ส. ทรัพย์การพิมพ์, 2529.

ประคอง นิมมานเหมินทร์. มหาชาติล้านนา : การศึกษาในฐานะที่เป็นวรรณคดีท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2526.